

KWANTITATIEVE GROEI VS. KWALITATIEVE GROEI

**‘WE CANNOT SOLVE
OUR PROBLEMS WITH
THE SAME THINKING
WE USED WHEN WE
CREATED THEM’**

Patrick Develtere

Regeringen en bedrijven voeren maatregelen door om te rationaliseren, om efficiëntiewinsten te boeken, om te besparen. Nog een trapje hoger staan de vandaag populaire terugverdieneffecten. Maar de rekker staat op springen, de slinger lijkt door te slaan van terugverdieneffecten naar verlieseffecten. Kunnen we leven in een samenleving die alles uit de kast haalt om economische groei te realiseren, maar die tegelijk geluks- en welvaartsindicatoren een duik ziet maken?

Het Federaal Planbureau reikt zelf *Aanvullende indicatoren naast het BBP* aan. In dat rapport van februari 2016 lezen we dat drie kwart van de Belgen tevreden is met zijn of haar leven. Een kwart van de Belgen is ontevreden. De groep landgenoten met risico op armoede of sociale uitsluiting daalde tot 2009, maar zit sindsdien weer in stijgende lijn. Hetzelfde beeld wat betreft de evolutie van mensen met een depressie. Hun aantal daalde tussen 1997 en 2004, maar stijgt sindsdien opnieuw. Vandaag zitten we weer aan het niveau van 1997. En ook al blijft de levensverwachting stijgen, het verwacht aantal gezonde levensjaren vertoont een dalende trend.

Die vaststellingen moeten ons aan het denken zetten. Hoe verbeteren we de levenskwaliteit van alle mensen, en zeker van het kwart Belgen dat momenteel ontevreden is met zijn of haar leven? Hoe roepen we het stijgende aantal depressies en burn-outs een halt toe? En verder ook: hoe pakken we de klimaatopwarming aan, hoe gaan we de vervreemding van elkaar tegen, wat is ons antwoord op de groeiende eenzaamheid in onze samenleving, wat doen we met de zingevingsvraagstukken waar velen mee worstelen?

LOUTER WINST?

Geconfronteerd met die vragen, wijzen meer en meer mensen met een beschuldigende vinger naar ons huidig model van kwantitatieve groei. Ze stellen zich, terecht, luidop de vraag of dat model niet mee aan de basis ligt van kleine en van grote problemen. Of dat model niet stilaan grenzen overschrijdt. Ze zoeken naar andere modellen, waar in plaats van of naast winst ook andere doelen centraal staan. Met andere woorden, we geloven niet dat we via een louter winstgedreven model duurzame oplossingen kunnen formuleren voor de problemen van vandaag, laat staan voor die van morgen.

Een kanttekening voor ik verder ga. De afgelopen decennia zijn we er in ons land en bij uitbreiding West-Europa vrij goed in geslaagd om welvaartsgroei en herverdeling vast te klikken aan kwantitatieve groei. Hieraan hebben honderdduizenden vakbondsmilitanten, mutualisten,

We geloven niet dat we via een louter winstgedreven model duurzame oplossingen kunnen formuleren voor de problemen van vandaag, laat staan voor die van morgen.

vrijwilligers, activisten, geëngageerde burgers en sociale ondernemers mee gewerkt. Zo wisten we de welvaartsstaat op te bouwen. Wanneer we vandaag over het model van kwantitatieve groei spreken, dan blijkt het vooral te gaan over *exclusief* kwantitatieve groei. Waar de focus vroeger lag op kwantitatieve groei gekoppeld aan welvaarts groei en herverdeling, ligt de focus nu slechts op kwantitatieve groei. Sterker nog, kwantitatieve groei wordt meer en meer geassocieerd met de afbouw van de welvaartsstaat. Daarom is het correcter om twee periodes te onderscheiden. Eén: de periode waar kwantitatieve groei gepaard ging met welvaarts groei en herverdeling, vanaf de heropbouw na de Tweede Wereldoorlog. En twee: de periode vanaf de bankencrisis en economische crisis, het moment waarop de koppeling tussen welvaarts groei en kwantitatieve groei sterk onder druk kwam.

Is het uit heimwee dat we vasthouden aan de oude recepten, ook al staan heel wat indicatoren op oranje en zelfs rood? Je zou het denken. “*We moeten volhouden*” is de leuze. Intussen wordt met de uitgepuurde recepten voor kwantitatieve groei de welvaartsstaat afgebouwd en gaan de indicatoren vooral richting dieprood. Je moet al ziende blind zijn om dat niet vast te stellen. Kost wat kost blijven vasthouden aan een model van exclusieve kwantitatieve groei zonder andere doelstellingen, is conservatief, onmenselijk en ook niet wijs want maatschappelijke en ecologische zelfdestructie. Het stelt het middel – het instrumentele organiseren van ons samenleven – boven het doel: een samenleving waarin iedereen gelijkwaardig is, zin kan geven aan zijn of haar leven en een kwaliteitsvol leven kan uitbouwen, samen met anderen.

CIJFERS EN SOLIDARITEIT

Een rode draad in het model van kwantitatieve groei en van alle optimalisatie-oefeningen ‘tot aan het gaatje’ is de fetisj voor cijfers. We zijn verknocht geraakt aan cijfers. Jaarcijfers. Lonen. Schoolrapporten. Kortingen en winsten, liefst *double digits*. Wat vertellen jaarcijfers, scores op schoolrapporten, lonen, kortingen en winsten over de kwaliteit van iets, over de oorzaak, over de appreciatie, over de waarde, over de duurzaamheid? Te vaak geven cijfers ons een vals gevoel van inzicht. Cijfers verhullen oorzaken en verhalen. Ze maken realiteit tot een procent of grafiek. Cijfers zijn makkelijk hanteerbaar, verhalen veel minder.

We moeten terug naar het verhaal. Naar het waarom. Volgens het principe: zien, oordelen, handelen. Daar liggen al 125 jaar de wortels van de christelijke arbeidersbeweging – en dat blijft ook in een veranderende wereld onze manier om grip te krijgen op de samenleving. Het is de manier om achter de armoede-cijfers, de oorzaken van armoede te zien. Om bijvoorbeeld de verhalen achter de toenemende lege brooddozen op school te kennen. Want een oplossing start niet vanuit een percentage of een aantal, maar vanuit een persoonlijk verhaal, een situatie.

Helaas zijn er mensen en politieke partijen die liever alleen naar de cijfers kijken. Die de verhalen het liefst negeren. Die elk werk waardig werk vinden, zowel nationaal als internationaal, als het de statistieken maar vooruit helpt. Die de oorzaken van uitsluiting en armoede het liefst negeren. Die als het echt schrijnend wordt, een lege brooddoos met genereuze gebaren vullen. En dan afvinken: het percentage lege brooddozen is gedaald. Maar het verhaal achter de lege brooddoos, dat blijft onbekend, onopgelost en onbegrepen. Wie ziet, oordeelt en handelt, die komt onder de mensen, die luistert, die ziet waarom dat de brooddoos leeg is. Wie ziet, oordeelt en handelt, die zal niet zo gauw oordelen dat de lege brooddoos, de armoede, de longkanker of de werkloosheid aan de arme, de longkankerpatiënt of de werkloze zelf te wijten is.

Wie ziet, oordeelt en handelt, die zal niet zo gauw oordelen dat de lege brooddoos, de armoede, de longkanker of de werkloosheid aan de arme, de longkankerpatiënt of de werkloze zelf te wijten is.

Na het zien en oordelen, volgt handelen. Het makkelijkste is de brooddoos te vullen. Een maaltijd geven, dat is het probleem niet ten gronde aanpakken. Dat is liefdadigheid. Dat is cadeautjes geven, dat is niet hetzelfde als solidariteit. Solidariteit is het geloof dat we voor elkaar moeten zorgen, dat we voor elkaar verantwoordelijk zijn. Een sociaal rechtvaardige samenleving is een solidaire samenleving. Waarbij iedereen ervoor verantwoordelijk is dat niemand aan de zijlijn wordt achtergelaten. Helaas is die zijlijn vandaag dichtbevolkt.

DE WERELD IS VAN IEDEREEN

Zij horen er vandaag minder bij: mensen op de vlucht, mensen in armoede, langdurig zieken, werkende armen, oudere werkzoekenden, mensen in eenzaamheid, mensen zonder werk, mensen zonder perspectief op geluk, zonder perspectief op een dag zonder zorgen – ga zo maar door.

De vorig jaar overleden Nederlandse rocker Thé Lau verwoordde het nochtans treffend: iedereen is van de wereld en de wereld is van iedereen. Mooi. Maar in praktijk blijkt de wereld dus toch een beetje meer van de ene dan van de andere. Alleen al naar financiële ongelijkheid bekeken. 62 miljardairs bezitten samen evenveel dan de armste helft van de wereldbevolking - zie ook het artikel van Yves Leterme. In België - een land waarvan men zegt dat de ongelijkheid nog best meevalt - bezit de top 5 procent gezinnen 32 procent van het totale vermogen, wat ongeveer evenveel is als dat van drie kwart van de bevolking. Vijfentwintig procent van de gezinnen heeft minder dan 5.000 euro spaargeld, wat onvoldoende is om een grote herstelling of een periode van werkloosheid aan te kunnen. De wereld is blijkbaar toch een beetje meer van de vermogenden dan van de armen.

In ons land, vandaag – België, 2016 – is er nog steeds een groot merkbaar verschil tussen mannen en vrouwen. Vrouwen nemen veel vaker de zorg op voor het gezin. Vrouwen verdienen een vijfde minder dan mannen. En daarvan is slechts minder dan de helft toe te schrijven aan bijvoorbeeld deeltijdse arbeid. Volgens het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen is 52 procent van de loonkloof, meer dan de helft, niet te verklaren. De wereld is blijkbaar toch nog altijd een beetje meer van de mannen, dan van de vrouwen. Ook vandaag, 2016, in België. En het kan nog specifiek: *de wereld is het meest van blanke mannen boven de 40, leert ons ook de statistiek*. Mohamed en Pjotr vinden moeilijker werk en woonst dan Jos en Pol. En voor vrouwen met een migratieachtergrond is het nog veel moeilijker om woonst en en werk te vinden dan voor blanke mannen.

WOORDEN VS. DADEN

Gelijkheid blijkt mooi in woorden, maar niet in daden. Wie ongelijkheid wil terugdringen, kan niet bij woorden alleen blijven steken. Die moet maatregelen nemen. Oorzaken zoeken en aanpakken. Zo moeten tijdelijke arbeidskrachten

beter beschermd worden, moet het statuut voor deeltijdse arbeid werkbaarder worden, bijvoorbeeld tijdig werkroosters krijgen, en moet het systeem van tijdskrediet voor iedereen een optie blijven, niet alleen voor wie het kan betalen. Enzovoorts. En *last but not least*, een eerlijke bijdrage van iedereen. Van Panama tot De Panne. Van beursspeculant over verhuurder tot rentenier. De lasten op inkomen uit arbeid zijn hoog, de lasten op inkomen uit vermogen zijn laag. Een evenwicht is nodig, waarbij het principe *een euro is een euro* voorop kan staan: inkomen uit arbeid en inkomen uit vermogen evenwaardig belast. Er is geen reden om een euro verdiend uit aandelen minder te belasten dan een euro verdiend als loon. Wie nalaat maatregelen te nemen, of bestaande systemen afschaft, die vergroot ongelijkheid, die is verantwoordelijk voor nieuwe groepen proletariaat, voor meer mensen aan de zijlijn.

Er is geen reden om een euro verdiend uit aandelen minder te belasten dan een euro verdiend als loon.

Het is duidelijk dat de wereld momenteel niet van iedereen is. En dat heeft ook gevolgen voor wie mag beslissen over die wereld. Nog niet zo lang geleden, hadden vrouwen geen stemrecht in ons land – en nog ietsje verder terug in de tijd hadden sommigen meerdere stemmen. Bij ons en elders in de wereld staat voortdurend ter discussie van wie de wereld nu is, wie bepaalt de koers? Is dat wie met geld en wapens de andere het zwijgen oplegt, zoals in Syrië? Of is het de winstgerichte multinational, waarvoor mensen, werknemers en consumenten, een schakel in de keten zijn, een cijfer zonder verhaal?

Wie heeft zeggenschap? Voor ons is slechts één model mogelijk: dat van zeggenschap en betrokkenheid van iedereen. Dat model wordt her en der meer en meer toegepast. Opvallend vaak in situaties waar niet alleen kwantitatieve groei en cijfers ertoe doen, maar waar ook aandacht is voor geluk, kwaliteit van leven, welbevinden van mensen. Zoals bij het organiseren van zorg en in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Dat stemt hoopvol. Goede voorbeelden verdienen navolging. Want even snel als goede initiatieven van onderuit groeien, wordt het overlegmodel en de sociale dialoog her en der afgebouwd ten voordele van een hard conflictmodel, of erger eenzijdige beslissingen zonder inspraak.

GEEN SLEUTEL-OP-DE-DEUR MAATSCHAPPIJ

Momenteel worden volop in onbruik geraakte boerderijen en grote gebouwen zoals kazernes en kloosters omgebouwd tot wooneenheden. De ene met succes, de andere met minder of zelfs zonder succes. In Hoboken nam een projectontwikkelaar de oude directeurswoning van de Cockerillfabriek onder handen. Vijf mooie wooneenheden waren het resultaat. Wie er wilde gaan wonen, moest samen met vier anderen en groepsbod uitbrengen. De projectontwikkelaar kreeg geen enkel bod, de krant kopte *Co-housing in Hoboken flopt* en ging op zoek naar de oorzaak, want co-housing is toch hip en trendy? De oorzaak is niet ver te zoeken, zeggen initiatiefnemers van succesvolle co-housingprojecten: zeggenschap, betrokkenheid van toekomstige bewoners en eigenaars creëer je vanaf het begin, co-housing kan je niet sleutel-op-de-deur realiseren.

Wij geloven niet in een wereld die wordt vormgegeven door de macht van het geld, of door een afstandelijk staatsapparaat waarvoor we om die vier, vijf of zes jaar mensen verkiezen die dan zonder overleg, zonder omkijken, vanuit een ivoren toren hun zin doen.

En zo gaat het ook met de rest van de wereld en onze samenleving. Iedereen maakt deel uit van de samenleving, ze kan niet bedacht worden door enkelen, die op een moment zeggen: voilà, hier is het. De mens wil van nature impact op zijn of haar omgeving, de omgeving en leefomstandigheden verbeteren. Zo is de samenleving voortdurend in beweging, door alle mensen die eraan participeren. Het aantal eigenaars-bestuurders reduceren gaat van nature niet. Doen we dat wel, dan loeren ongelijkheid en conflict om de hoek. Wij geloven daarom niet in een wereld die wordt vormgegeven door de macht van het geld, of door een afstandelijk

staatsapparaat waarvoor we om die vier, vijf of zes jaar mensen verkiezen die dan zonder overleg, zonder omkijken, vanuit een ivoren toren hun zin doen. Wij geloven in permanente zeggenschap en betrokkenheid.

Enkel zo kunnen we problemen oplossen die de bedrijven noch de overheid alleen kunnen oplossen. De bedrijven streven naar winst, de overheid naar efficiëntie. Daar is niks mis mee, zolang de ontbrekende schakel, de menselijke invalshoek, de invalshoek van de gebruiker, van de werknemer, van de buurtbewoner, van de boer in Ethiopië ook vertegenwoordigd is. Die rol nemen wij, sociale organisaties, op.

BLIJVEND ENGAGEMENT UIT RERUM NOVARUM: JEFF CATTEBEKE IS KWB-ERVARINGSREIZIGER

Wat is jouw engagement, Jef?

“Ik ben als Schone Kleren ervaringsreiziger naar Indonesië gegaan. De fietstocht die we daar maakten ging langs kledingfabrieken en textielarbeiders. Een beklijvende ervaring, die ik graag deel als spreker in lokale kwb-afdelingen.”

Fair Trade en Schone Kleren lijken op je lijf geschreven. Waaruit put je inspiratie?

“Onder andere uit de encycliek Rerum Novarum. Hoewel de omstandigheden in België zijn verbeterd, blijft de boodschap van de encycliek wereldwijd actueel, zeker in het zuiden. In Indonesië gaat bij textielarbeiders de strijd voor rechtvaardig loon en recht op vereniging onverminderd voort. Maar ook bij ons is er werk, als je de stijgende armoede en huidige sociale afbraak ziet.”

Welke rol zie je voor kwb bij de promotie van internationale solidariteit?

“Mensen betrekken staat of valt met hoe concreet iets is. Ervaringsreizigers doen dat door gezichten en verhalen te koppelen aan abstracte thema's. We krijgen de kledingsector pas mee als er – naast belangrijk lobbywerk – voldoende druk vanuit de consumenten komt. Daarom ook moet kwb zich blijven bewegen in een internationale coalitie van middenveldorganisaties.”

“Het ontwikkelen van vernieuwende campagnevormen helpt ook om mensen aan boord te halen. Denk bijvoorbeeld aan het initiatief van kwb en WS West-Vlaanderen, waar gefietste kilometers worden verzameld als alternatieve petitievorm, om producenten te overtuigen schone fietskledij te ontwikkelen.”

Welke tekenen van hoop zie je?

“Stilaan verbetert de situatie in Indonesië. Ook werkgevers beginnen in te zien dat ze voordeel doen met een goede vakbondswerking. Zo worden ook zij partner van de Schone Kleren Campagne, en overtuigen ze op hun beurt andere bedrijven.”

Interview: Steven Buelens

De ontbrekende schakel zijn tussen bedrijven en overheid, dat is geen evidente, makkelijke of vanzelfsprekende rol. Niet op bedrijfsniveau in een ondernemingsraad, niet op school in een leerlingenparlement, niet op niveau van Belgische of wereldwijde politiek en samenleving. Waarom is het geen evidente, makkelijke of vanzelfsprekende rol? Omdat het vaak tegen de stroom in is, niet oppervlakkig is, omdat er bezieling mee gepaard gaat. Bezieling, solidariteit en aandacht voor een kwaliteitsvol leven van alle mensen is verschillend van winststreven, maar het hoeft er niets haaks op te staan.

Als sociale proteststem moeten ze klank geven aan wat als onjuist, onrechtvaardig en onwijs wordt aangevoeld. Als sociale ondernemers moeten ze zelf experimenteren met nieuwe werk- en samenlevingsvormen. Ze moeten banden smeden tussen mensen en bruggen bouwen tussen groepen van mensen. Waarom dan niet iets doen aan de toenemende eenzaamheid en onmacht die mensen aanvoelen? Werkzoekenden, mensen op de vlucht, langdurig zieken, armen en ouderen helpen om de zijlijn te verlaten, naar de wereld van iedereen.

VERLIESEFFECTEN

De cijferfetisj, het ontbreken van een begripkader, de exclusieve focus op kwantitatieve groei en het ontbreken van zeggenschap drijven onze samenleving uiteen. Want als we vasthouden aan dat oude model van exclusieve kwantitatieve groei, dan groeit het onbegrip en polariseert onze samenleving verder, met aan de zijlijn een nieuw proletariaat. Ons huidige model is niet in staat antwoorden te formuleren op de klimaatuitdagingen. Het weet mensen op de vlucht geen structurele plaats te geven vanuit een solidaire grondhouding. Ook wat betreft oplossingen voor burn-outs, depressies en eenzaamheid biedt een exclusief kwantitatief model geen houvast. Om het met Albert Einstein te zeggen: *“We cannot solve our problems with the same thinking we used when we created them.”*

Eenzijds biedt het model geen antwoorden op de grote uitdagingen van vandaag, anderzijds wordt het meer en meer in vraag gesteld. We beleven een kantelmoment, net als 125 jaar geleden. Men probeert nog even vast te houden aan het oude recept, zo uitgepuurd mogelijk, maar ook dat is een indicatie die een onomkeerbare kanteling aankondigt. Waar politici en economen de

mond vol hebben van terugverdieneffecten, zien mensen en sociale organisaties vooral verlieseffecten. Verlieseffecten zijn uiteraard niet goed op zich. Op termijn kunnen ze wel een katalysator zijn om te denken in andere termen dan exclusieve kwantitatieve groei.

Ik verklaar mij nader. Het uitgepuurde kwantitatieve recept schrijft kostenbeheersing voor. Besparing. Door te ontvetten zoals dat heet, dalen de kosten, moeten er minder belastingen betaald worden, maken bedrijven meer winst, kunnen extra werknemers worden aangevoren, met andere woorden: komt groei tot stand. Maar is dat zo? De groei blijft achter. De verlieseffecten zijn talrijk: werknemers moeten zich in bochten wringen om hun werk en privé gecombineerd te krijgen, zeker in flexibele systemen zoals een 45-urenweek, zoals interimarbeid, zoals onvrijwillig deeltijdse arbeid met variabele uurroosters. Tweeverdieners moeten grootouders inschakelen voor kinderopvang, kinderopvang is duur, een eigen huis zonder financiële hulp bijna onbetaalbaar voor jonge koppels; dus best nog een beetje harder werken, om dat huis en die twee auto's op de oprit af te betalen. Het aantal burn-outs neemt toe, onder meer door toegenomen stress. Altijd meer, met minder. Maar vooral: waar stopt het? Wat is ons moreel kompas en wat is de ondergrens? Betekent flexibel werken binnenkort dat we, ik bedoel dit cynisch, de keuze krijgen om niet te werken wanneer we ziek zijn – zolang we het op een ander moment inhalen?

We beleven een kantelmoment, net als 125 jaar geleden. Men probeert nog even vast te houden aan het oude recept, zo uitgepuurd mogelijk, maar ook dat is een indicatie die een onomkeerbare kanteling aankondigt.

KWALITATIEVE GROEI

125 jaar geleden diende Rerum Novarum zich aan als startpunt voor een omwenteling. Het was onontkoombaar en het doel was een beter leven voor alle mensen, voor iedereen. Vandaag staan we opnieuw voor zo'n omwenteling, een omwenteling die de levenskwaliteit moet verbeteren. De uitdagingen van onze tijd blijven onbeantwoord in het huidige denkkader.

Denk aan de toenemende eenzaamheid, de stress van het multitasken, fijn stof in ons leefmilieu, de opwarming van de aarde, groeiende onvrede en onrusten over grote financiële ongelijkheid, de spanningen tussen groepen mensen, tus-

***Kan je van
groei spreken
wanneer
die enkel in
cijfers positief
is, maar in
realiteit niet?***

sen ideologieën en geloofspraktijken. Kan je van groei spreken wanneer die enkel in cijfers positief is, maar in realiteit niet? Kunnen we nog spreken van groei wanneer die niet kwalitatief is, niet goed voor mensen, voor klimaat, voor onze manier van samenleven, voor onze planeet? Kunnen we van groei spreken wanneer het cijfer positief is, maar het verhaal negatief?

De komende jaren en decennia moeten we alternatieven vinden voor het model van kwantitatieve groei. De omwenteling is ingezet, de roep naar alternatieven zal steeds luider klinken. Groei zal kwalitatief zijn – of zal niet zijn. Of nog: de wereld zal van iedereen zijn – of zal niet zijn. Kwalitatieve groei realiseren, er voor strijden, dat is de uitdaging voor sociale bewegingen wereldwijd. Eén waarvoor we geen 125 jaar tijd hebben.

De auteur is voorzitter van beweging.net